

Dördüncü Grup Karargâh Eskişehir'in Demirli kariyesinden (Molla Mustafa), Dördüncü Karargâh Eskişehir'in Demirli kariyesinden ki Büberli kariyesinden (Hüseyn oğlu Hasan).

TEVFIK EFENDİ (Kângırı) — Meclis onar lira toplansın, böyle lüzum gördükçe...

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Eğer hüsnü tesir bırakmak ve fedakârların adedini çoğaltmak maksadı takip olunursa hakikaten bu gibi fedakârların terfihi lâzım ise - ki lâzım olanı budur ve maksat da budur - her halde daha yüksek...

VEHBİ BEY (Devamla) — Müsaade buyurun...

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Mülâzımlığa terfi... Çok neferler efendiler zabıt kadar ifayı hizmet etmişlerdir. Bendeniz... Emsali tarhiyesi vardır. Köprülü Mehmet Paşa zamanındaki Karacahennem, ismini bilemiyorum, doğrudan doğruya yüzbaşı olmuştur. Mülâzım değil, hatta yüzbaşı yapsak. Verilen para nedir? Para verelim efendim, nakden para verelim. Fakat bu mücessem namus; bugün için değil âtiyen ahfadına cemilei tarhiye olmak üzere... ve bunun maruzatım dairesinde taktifini rica ederim.

VEHBİ BEY (Devamla) — Müsaade buyurun. İlk defa Kumandan Beye dedim. Bunu hiç olmazsa onbaşı yapmalıydınız. Kumandan dedi ki askerlik bir ilim meselesidir. Bu yolu açarsak doğru değildir. Buna para, bir madalya gibi bir şey verilebilir. Askerlik için terfi muvafık değildir. Hakikaten de böyledir. Bendeniz buna da kaniim. Yalnız bu adama hidemati vataniyeden bu suretle maaş vermek lâzımdır. Münasip maaş verilir ve o suretle (Gürültüler)

REİS — Bir Mehmet çavuş vardı, meşhur, Çanak-kale'de idi, zabıt olmuştur. Bunu zabıt yapan benim. Zabıtlığını teklif ettim. Hakikaten nefer iken kahramanlık yapmıştır. Bu adamı zabıt yapınız. Cahildir olamaz dediler. Ben dedim ki, o kadar fedakârlık yapmıştır ki. Muvaffak olur. Beni kırmadılar, zabıt yaptılar. İtiraf etmek mecburiyetindeyim ki zabıt olduğu zaman neferken ve çavuşken gösterdiği hizmetin binde birini ifa etmemiştir. Bunun için bu mesele üzerinde ısrar etmek doğru değildir.

RİZA NUR BEY (Sinop) — Müsaade buyurur mu bir şey arz edeyim. Bu neferdeki imana kani oldum. İçimizde, zannedersen Nusret Efendi idi, nefero yanaştı dedi ki, oğlum okuyup yazmak biliyor musun? Peki bunu neye yaptın böyle dedi. Anamız bizi bugün için doğurdu, bu vatandır, dedi. Allah bu imanı bu neferlerden daha yukarı götürsün.

VEHBİ BEY (Devamla) — Şimdi efendim bendeniz hatimei mekal olarak diyeceğim ki düşmanı şu

hattan ileri geçirmek, tetkik ettiğimiz Ordunun haleti ruhiyesine nazaran, pek doğru değildir. Binaenaleyh geçirtmemek için saydığımız tedabir gayet basittir. Biz buna emek verirsek onbeş günde temin edebiliriz. Başta Reis Paşa Hazretleri Başkumandanlığı deruhte etmek şartıyla hepimiz de lâzım gelen vazifelerle taviş edilmek ve bila kaydı şart kabul şartıyla memleketin içinde yeni bir hayat, yeni bir faaliyet vücuda getirerek, bendeniz kaniim ki, bu yabancı düşmanı bir ayda kemaliyle tedip ederiz, terbiye ederiz. Benim kanaatim bunu şimdiki Orduda yapılabilir. Bendeniz zaten Üçüncü Fırkaya da muarızım. Yalnız neferin imanı kâğıda binmemek şartıyla yalnız adedi kâğıda düşmemek şartıyla ne Batum'da ve ne de bu defa Kocaeli'de ne de giriştiği bu muharebede bu fedakârlığı ile, tefevvuku adediyle değil, her girdikleri harpte galip gelmişlerdir. Yalnız vaziyeti umumiye itibariyle hepsi birden mahvolacağız, Orduyu kurtarmak... O suretle çekilmişlerdir. Binaenaleyh ben öyle kâğıt olarak tefevvuku adedisini şu kadardı, şimdi ezebiliriz, diyordum. Fakat erkânı harplerimiz mademki böyle deniyor, onların dediğini de bu milletin yapmak... meşhur darbi meseldir. Daha tatlı olur. Hepimiz birden derlenir, toplanır, kuvveti pazuya verir, kış gelmezden evvel bu işi bitirmez isek korkarım ki bu iş bizi bitirir.

MAHMUD ESAD BEY (İzmir) — Muhterem efendiler, Rıza Nur Beyefendi ile Vehbi Beyin beyanatından sonra bendenizin fazla bir şey söyleyeceğim yoktur. Arkadaşlarım hakikati Heyeti Âliyenize bütün açıklığıyla söylediler. Yalnız kendi noktai nazarıma göre bazı bir kaç hakikat ilâve etmek istiyorum. Meselenin askerliğe taalluk eden sırf fennî noktalarını asker arkadaşlarıma terkediyorum. Oraya dair bir şey söyleyecek değilim, salâhiyetim yoktur. Fakat bu mesele hakkında da bir sivil gözüyle edinebildiğim ihtisasatı Heyeti Âliyenize arz edeceğim.

Evvel emirde Ordunun, kumandanlarının rivayetine göre, Ordunun bugünkü âcîl ihtiyacı, Ordumuzun her bir şeyden ziyade askere ihtiyacı vardır. Bunun da miktarı çok değildir. Kemal Beyefendinin beyanatına göre Ordu daha yirmi bin kişiye malik olur ise düşmanı Sakarya sularında, hatta taarruza da geçer ve düşmanı ezer. Bendeniz bu yirmi bin kişilik asker ilâvesini çok görmedim. Millî hareket esnasında Hükümeti muntazamaya malik olmadığımız esnada halkın galyanı ile bir hareket vukubuldu ve üç ay zarfında bütün cepheelerde çarpışan Türklerin adedi seksen bin olmuştu. Vakıta bunlar muntazam değildi. Memleket her suretle kahramanlığını gösterdi. Fa-

kat herhalde millet vazifesini yaptı, kudretini gösterdi. Tarihî manasını ifade ederek düşmana darbe indirdi, vazifesini yaptı. O zaman kendisinin muhtaç olduğu büyük kumandanlara malik olamadı. İstifade imkânı da olamadı. Tasavvur buyurunuz ki efendiler bugün muntazam bir Hükümete malikiz. Bu yirmi bin kişiyi her vakit çıkarabiliriz. Buna tarihimize şahidiz. O tarihe malikiz. Biz o tarihin sahibiyiz, ki efendiler, Devletin en müşkül zamanında harikalar icadettik, en büyük harikaları ibraz ettik. Öyle zannediyorum ki bu millet bu son harikayı gösterebilir. Zannetmişler ki efendiler, Türkiye orduları çalışıyor. Hayır, Türkiye'nin tek bir kolordusu bütün Yunanistan ordularıyla çarpışıyor, döğüşüyor. Gene Grup kumandanlarından Halit Bey, zannetmeyiniz ki, pek sıkıldı, çok meyus oldu ve sıkıldı. Sıkılarak zannetmeyiniz ki Yunan ordusu Türkiye'nin ananevî ordusuyla çarpışıyor. Fakat bugün Türk Ordusunun cenezisiyle uğraşılıyor. Binaenaleyh Türk Ordusu yine kefeniyle, fakat Türk Ordusu Yunan ordusunun kefeniyle... Bu bir kolordumuza daha bir kolordu zannetmekten ibarettir. Hatta yirmi bin kişi ilâve etmek lâzım geliyor. Kahraman ifadesini tekrar ediyorum. Yunan Sakarya sularında... Efendiler Türk Milleti Allah'ın rızası ve Türk Milletinin hürriyeti istiklâlini... Türk milleti bunu tarihinde gösterdi. Bu dini bin bu kadar senedir müdafaa etti. Hürriyet ve istiklâlini Cenabı Hak'ın ona bahşettiği mana ile bugün yine müdafaa etmek kudretini haizdir. Yeter ki gözlerinin önünde Osmanlı ordusunu kullanan cephedeki kumandanların eline daha yirmi bin kişi verelim. Ordunun içine girdiğim zaman hakikaten mebhut kaldım. Askerin önünde söz söyleyecek liyakati kendimde göremedim. Ve zannettim ki 700 yıllık tarihimiz ayaklanmış, düşmanla... önüne düşürmüş. Kemal Beyin ben çok düşündüm. Benim küçük sözlerim bu belagat karşısında bir şey ifade edemedi. Çok zamanlar sükût ettim. Yalnız zabitanla görüştüm. Kemal Beyin karargâhına girdiğim zaman tarihin ananevî bir kumandanını gördüm. Kırık eliyle geliyordu. İstiklâli ancak böyle kırık eliyle... Kanaatim vardır. Milletin her türlü hürriyetini muhafaza edecekleri... Göze almış kumandanlar kurtaracaktır ve harp içinde hürriyet ve istiklâlini kurtaracaktır. Ordudan faydalanarak bütün tarihi yaşadım. Ordudan feyzalarak geldim. Halit Beyin karargâhına girdiğimiz zamanda o da çolak ve kırık eliyle memleketi, hürriyeti, istiklâli için kumandan Halit Bey Türk Milletinin azmi, düşmanın kafasını kıracaktır. (İnşallah sadaları, alkışlar.)

Muhterem efendiler, Ordunun ikinci ihtiyacı yine kumandanların ifadesiyle zabıt ihtiyacıdır. Veysel Bey'in fırkasını ziyaret ettiğimiz zaman gördük ki bu muharebe zabıt muharebesi olmuş, yüzde otuz telefât vermiştir. İhtiyat zabıtları büyük bir fedakârlıkla, askerî noksanlarına rağmen büyük bir cesaretle Türk milletinin bütün İslâmiyetin istiklâlini muhafaza etmek üzere çalışıyorlar.

Ordunun ihtiyaçlarından birisi de kumandanların ifadesine nazaran yiyeceği, içeceği yok, ordu ricat ettiği zaman kâfi derecede erzakını alamamış. Hemşerilerimden bir kaç nefere tesadüf ettim. Onlarla görüştüm. Hepsi... yalnız. Hareket zamanı bazı neferlerin ayaklarında çarık yoktur. Biz düşmanı yenmeye geldik, zarar yok biraz da aç döğüşürüz dediler... Yoktu. Fakat yürüyüşten geliyorlardı. Yüzbaşlarına sordum, derhal tedarik edilecektir dedi. Yalınayak müteessir değildi. Yanınayak bir nefer yanıma geldi. Heyetle ben neferin önünde yere bakmaya mecbur olduk ve sıkıldık. Burada haykırarak istemediğime utandım.

Maaş meselesi nerede? Arkadaşlarım söylediler. Ordu maaş alamıyor. Sonra elbise ve tütüne de ihtiyaçları varmış. Bunlara onuncu, on beşinci... Yalnız tütün ve sigara kâğıdına da ihtiyaçları vardır. Bunları verdiğimiz gün düşmanın yüzünü geldiği yere çevireceklerine kaniim.

Muhterem efendiler, bendeniz tarihimizin en mühim dakikalarını yaşadığımıza kaniim. Hükümetin maziye taalluk eden idarî ve siyâsî hatılatının şimdi burada tenkid edilecek zamanı olmadığına kaniim. Yapılacak şey memlekette vahdeti temin, Hükümeti takviye etmek ve işi demir ellere tevdi etmek lâzımdır.

Meselenin idarî ve siyâsî cihetine gellince, düşmanın Ankara'yı alması Avrupa'da pek mühim bir hâdis olarak telâkki edilebilir. Bir kere memleketimizin dahilî siyaseti olmak üzere gayet müşkül vaziyette kalırız. Zannetmişler ki bütün bunlarla dâva biter. Halbuki Türk milleti hür ve müstakil yaşamaya alışkıdır. Onlar Türklerin hürriyetine ne kadar (bağlı olduklarını takdir edemezler. Türkler, tarih) (1) dünyayı tanıdığı günden beri onsuz yaşamamıştır. Tarih Türk milletini tanıdığı günden beri Türk milletini hür ve müstakil tanıdı. Türk milletinin esir olarak, esaret zinciri taşıyarak yaşamak imkânı yoktur. Ankara'nın düşmesiyle dâva bitmez, fakat memleket çok nâuş-

(1) Parantez içindeki kelimeler tarafımdan eklendi.
M. Ünver

kil vaziyete düşer. Evvelâ malî noktai nazardan. Bizim pek mühim memleketlerimiz düşman eline geçecek ve binaenaleyh bir bütçe vücuda getirebilmek için bizim harap, zayıf, zavallı Şark vilâyetlerimizden lâzım olduğu kadar para tedarik etmek imkânı olmayacak ve müdafaa imkânı da kalmıyacaktır. Yabancı bir millet memleketin mukadderatını eline almış ve Türk milleti başka bir milletin hesabına çalışıyor de-

mektir. Sonuna kadar döğüşeceğiz, yine döğüşeceğiz. Mukadderatını eline almış olan ve bu memleketin tarihine cevap vermek mecburiyetinde bulunanlara yaraşan, meseleyi hâd bir şekle ifrağ etmek, tedbirlerine tevessül etmektir. (1)

(1) Zarfın sonu noksan.

